

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет романської філології і перекладу
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу**

Допущено до захисту

“___” _____ року

Завідувач кафедри

_____ Наталія ФІЛОНЕНКО

КУРСОВА РОБОТА

з філології на тему:

“Антонімія та класифікація антонімів”

Студентки групи Мліт9–20
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.052 Романські мови і
літератури (переклад включно), перша
– італійська
Освітня програма Італійська мова і
література, друга іноземна мова,
переклад

Погоржевської Анастасії Олегівни

Науковий керівник:
к.філол. наук Куранда Віталіна Валентинівна

Чотирибальна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

(підпис) _____ (прізвище та ініціали) _____

(підпис) _____ (прізвище та ініціали) _____

(підпис) _____ (прізвище та ініціали) _____

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТОНІМІЇ.....	6
1.1 Визначення та класифікація антонімів.....	6
1.2 Явище фразеологічної антонімії.....	11
1.3 Зв'язок полісемії та антонімії, явище енантіосемії.....	14
Висновки до розділу I.....	17
РОЗДІЛ II. Антонім як засіб вираження виразності, його роль у мовленні.....	19
2.1 Антонім як засіб експресії: антитеза, оксиморон, антонімічна іронія.....	19
2.2 Функції антонімів.....	23
Висновки до розділу II.....	27
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	31
СПИСОК ЛЕКSIKOГPAФIЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33

АНОТАЦІЯ

Погоржевська А.О. Антонімія та класифікація антонімів

У курсовій роботі представлена основна характеристика антонімії як лінгвістичного явища, утворених на її основі понять та виокремлені її найважливіші функції.

Сформовано визначення антонімату на основі аналізу різних точок зору подані типи антонімів стосовно декількох класифікацій.

Описані антонімічні відношення між фразеологізмами та їх роль.

Досліджено явище енантіосемії як наслідку взаємодії антонімії та полісемії, вказані ключові причини його виникнення та функції.

Сформовані визначення антитези, оксиморона та антонімічної іронії, описані їх основні риси та способи розрізнення як засобів експресії, що ґрунтуються на антонімії.

Досліджені основні функціональні особливості антонімів у різних сферах мови, а саме: розмовному, літературному та публіцистичному мовленні.

Ключові слова: антонімія, протиставлення, антитеза, оксиморон, антонімічна іронія, семантика слова.

ВСТУП

Доцільне вживання антонімів, розрізнення їх у текстах та знання основних функцій протиставлень – це навички, якими має володіти кожен мовець. До теми антонімії неодноразово звертаються вчені, щоб детальніше дослідити процеси взаємодії лексики та поліпшити розуміння висловлювань. Незважаючи на широкий інтерес до теми протиставлень як у давнину, так і нині, досі не існує одностайної думки щодо визначення антонімії та детальної єдиної класифікації антонімів. На сьогоднішній день мовознавці не мають спільної думки щодо природи антонімії (контрарна чи комплементарна) через явище енантіосемії. Більше того, антоніми мають тісний зв'язок із засобами виразності у літературі і мають значний вплив на сприйняття читачем чи слухачем інформації.

Актуальність роботи. Антонімія – це одна з лексико-семантичних груп, що формує наше щоденне мовлення, має вияв у літературі, публіцистиці, науці. Дослідження цього лексичного поля дозволяє уникати непорозумінь під час опису дій, явищ, предметів, характеристики ідей та уявлень. Антонім – це засіб комунікації та експресії, а отже значною мірою впливає на соціальні відносини та внутрішні почуття людини.

Мета – дослідити явище антонімії, її типи, функції, зв'язок з фразеологією, полісемією та експресивні властивості.

Досягнення поставленої мети полягає у виконанні наступних **завдань**:

- дати визначення поняттю антонімії;
- охарактеризувати класифікацію антонімів стосовно семантичного, формально-структурного та стилістичного відношень;
- дослідити явище фразеологічних антонімів;
- вирізнити полісемічні слова з внутрішньою антонімією;
- виявити експресивні особливості антонімів;

- дати характеристику явищам антитези, оксиморону та антонімічної іронії, дослідити роль засобів виразності, що ґрунтуються на антонімії, виокремити їх спільні та відмінні якості;

- визначити основні функції антонімів у мовленні.

Об'єкт дослідження: антонімічні сполуки.

Предмет дослідження: парадигматичні відношення у межах лексико-семантичної групи антонімів.

Методи дослідження: дескриптивний, структурно-семантичний, трансформаційний, компонентний.

Структура роботи. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, загальної висновку до роботи, списку використаних джерел та списку лексикографічних джерел. Робота складається з 35 сторінок, з яких 31 сторінка основного матеріалу.

У першому розділі «Загальна характеристика антонімії» досліджується визначення поняття антонімії, наводиться класифікація антонімів, описуються типи фразеологічної антонімії, характеризується явище енантіосемії.

У другому розділі «Антонім як засіб вираження виразності, його роль у мовленні» подається основна характеристика явищ антитези, оксиморону та антонімічної іронії, особлива увага приділяється функціям антонімів у розмовному, художньому та публіцистичному мовленні.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТОНІМІЇ

1.1 Визначення та класифікація антонімів

Лексична система мови – найоб’ємніший і найбільш вагомий її компонент. «До лексичного складу мови належать певні групи слів із неоднаковою семантикою, їх прийнято називати лексико-семантичними».[20, с. 67] Лексико-семантична група – це групаслів, які характеризуються парагматичними відношеннями. Однією з таких груп і є антоніми. К. Тараненко зазначає, що, «будучи категорією лексико-семантичною, антонімія являє собою одну з мовнихуніверсалій: вона властива всім мовам, а її одиниці виявляють спільну структуру протилежних значень і велику схожість у структурі й семантичній класифікації антонімів» [к тараненко, с. 70]. Ця група слів присутня у розмовному мовленні, у художній літературі, у публіцистичних текстах італійської мови, адже «найкращим способом дати вичерпну характеристику явищам дійсності є зіставлення і порівняння» [39, с. 5]. Поява антонімів зумовлена існуванням в житті людини предметів, явищ, ознак, дій з протилежними властивостями.

Питання визначення антонімії було досліджено великою кількістю вчених протягом декількох останніх сторіч. С. Дишлева характеризує антоніми як регулярно «протиставлювані в мові й мовленні лексеми, що позначають взаємно протилежні (наявність контрарних сем) співвідносні (наявність спільної семи) предмети, явища, властивості й процеси об’єктивної дійсності» [15, с. 64]

В. Сімонок зазначає, що найголовнішою ознакою антонімів є те, що вони «виражають протилежність на рівні предметно-поняттєвого ядра лексичного значення» [27, с. 3]. В той час як Н. Векуа виділяє серед основних критеріїв, за якими виокремлюються повні слова-антоніми протилежність значень, належність до однієї частини мови, співвідносність позначуваних понять, тотожність лексичної сполучуваності, однакову емоційно-стильову забарвленість [13, с. 194].

Класифікація антонімів може бути розглянута з різних сторін залежно від різних характеристик. У семантичному відношенні прийнято розрізняти контрарні, комплементарні, контрадикторні, векторні антоніми, стосовно формально-структурного відношення виділяють різнокореневі та однокореневі, стилістичного – загальнономовні та контекстуальні. Крім того, деякі вчені, зокрема Т. Берест, виокремлюють морфологічні та синтаксичні антоніми [11, с. 48].

Отже, залежно від значення виокремлюють наступні групи антонімів.

Контрарні антоніми зазвичай виражені якісними прикметниками і утворюють градуальні протиставлення. Тобто між двома протилежними поняттями присутнє хоча б одне проміжне. Наприклад, *magro* (худий) → *snello* (стрункий) → *robusto* (кремезний) → *grasso* (товстий) → *obeso* (занадто товстий); *giovane* (молодий) → *anziano* (похилого віку) → *vecchio* (старий) [36].

Комплементарні антоніми мають абсолютно граничний характер та протилежне значення, повністю заперечують, взаємовиключають один одного. На відміну від контрарних не мають жодного проміжного компонента. Наприклад, *acceso* (увімкнений) – *spento* (вимкнений), *vivo* (живий) – *morto* (мертвий), *caldo* (гарячий) – *freddo* (холодний), *presente* (присутній) – *assente* (відсутній), *promosso* (скласти) – *bocciato* (провалити) [36].

Контрадикторні антоніми утворюють антонімічні пари, у яких один з компонентів утворюється за допомогою заперечної частки *non*. Такий антонім не має точного, конкретного, чіткого значення, але часто має відповідник без частки *non*. Наприклад, *facile* (легко) – *nonfacile* (*difficile*) (непросто (важко)), *amare* (любити) – *nonamare* (*odiare*) (не любити (ненавидіти)), *credente* (віруючий) – *noncredente* (невіруючий), *intervento* (втручання) – *nonintervento* (невтручання).

Векторні антоніми позначають дії, що протилежно направлені, взаємо-зворотні явища, процеси, відношення [24, с. 68]. Наприклад,

entrare(заходити) – *uscire* (виходити), *salire*(підніматися) – *scendere* (спускатися), *accendere* (вмикати) – *spegnere* (вимикати), *rompere*(ламати) – *riparare* (ремонтувати), *matrimonio*(шлюб) – *divorzio* (розлучення)..

За структурою антоніми поділяють на різнокореневі (власне лексичні) та однокореневі (словотвірні). **Різнокореневі** антоніми виражені парою або рядом слів, утворених з різних основ (тобто тих, що мають різні корені), у той час як **однокореневі** виникають шляхом додавання до того самого слова афікса з протиставним значенням (в італійській мові це зазвичай префікс).

Найчастіше однокореневі іменники-антоніми або прикметники-антоніми утворюються за допомогою префіксів *in-*, *im-*, *ir-*, *il-*, особливо якщо *in-* є в складі іменника, прикметника в *participioprresente* чи *participiopassato*, тоді це слово є антонімом до того, яке немає цієї частинки на початку. Наприклад, *successo*(успіх) → *insuccesso* (невдача); *utile*(корисний) → *inutile* (марний); *fedele* (віруючий) → *infedele* (невіруючий); *curante*(турботливий)→ *incurante* (байдужий); *legale*(легальний) → *illegale* (нелегальний); *possibile* (можливий) → *impossibile* (неможливий); *palrabile*(відчутний) → *imprapabile* (невідчутний); *battuto* (побитий) → *imbattuto* (непобитий)[5].

Поширеним у словотворі антонімічних пар також є префікс *s-* у таких словах, як *contento* (задоволений) → *scontento* (незадоволений); *cortese* (ввічливий) → *scortese* (неввічливий); *proporzionato*(пропорційний)→ *sproporzionato* (непропорційний). На прикладах яскраво показано як одна буква повністю змінює значення слова [5].

Важливо згадати також не менш часто вживані протиставні префікси *dis-*, *a-*, *an-*. Серед прикладів можна виокремити такі: *abitato* (заселений) → *disabitato* (незаселений); *attento* (уважний) → *disattento* (неуважний); *onesto* (чесний)→ *disonesto* (нечесний); *morale* (моральний) → *amorale* (аморальний); *alfabeta* (грамотний) → *analfabeta* (неписемний); *sociale* (соціальний) → *asociale* (асоціальний)[5].

Також антоніми поділяються на загальноновживані (загальномовні, постійні) і контекстуальні (антоніми мовлення).

Загальномовні – це такі, що мають протилежне значення у будь-якому контексті, їхня антонімія зрозуміла мовцю у будь-якому середовищі. Такі антоніми зафіксовані у спеціальних словниках, тому факт їхнього протиставлення є сталим. Наприклад, *alto*(високий) – *basso* (низький); *bello* (красивий) – *brutto* (потворний), *presente* (присутній) – *assente* (відсутній), *andare* (йти) – *tornare* (повертатися), *dolce*(солодкий) – *amaro* (гіркий).

У свою чергу **контекстуальні** антоніми набувають такого значення лише у певному реченні або тексті, а для того, щоб повністю зрозуміти їх сенс, ми маємо дослідити контекст. Поза контекстом такі слова не можна назвати антонімами. Доприкладуможна навести такеречення: «*Lacalunnianondistruggel'uomoonesto, poiché passatal'inondazione lapietrariappare* – Наклеп губить чесну людину, бо після потону все одно з'являється суша»цьомивипадкуслова *l'inondazione talapetra*єконтекстуальнимиантонімами, аджевиражаютьпротилежніпоняття, асамакатастрофу, важкічаси(звинувачення у брехні) іпокращення (виявлення правди) (буквально вони перекладаються як «потоп» і «камінь»). Отже, інколи слова, що вжиті у переносному значенні вважаються антонімами у певному контексті [10].

Т. Берест також звертає увагу на окремий підтип, що називає **морфологічними** антонімами. Учений зазначає, що до морфологічних антонімів відносяться дієслова активного й пасивного станів. Протиставним вважається тільки один компонент – дієслово, уся ж конструкція загалом, як наголошує дослідник, належить до категорії синтаксичних синонімів, бо окреслює одну ситуацію [11]. Наприклад, *Mariadipingeinquadro* (Марія малює картину) та *inquadro è dipintodaMaria* (картина намальована Марією).

Також Т. Берест виокремлює **синтаксичні** антоніми, які характеризує як пари складних речень, частини яких виражають часову послідовність або

причинно-наслідковий зв'язок [11]. *Il vento soffiava e ha piovuto* (Подув вітер і пішов дощ). *Pioveva e soffiava il vento* (Пішов дощ і подув вітер). *Se non va a lavorare, verrà licenziato* (Якщо він не буде ходити на роботу, то його звільнять). *Se viene licenziato, non andrà a lavorare* (Якщо його звільнять, він не буде ходити на роботу). Він також зазначає, що серед двених існує думка, що до цієї групи антонімів слід відносити речення та словосполучення, до складу яких входять лексичні антоніми [19]. Наприклад, *lo erano tutti atleti* (всі вони були атлетами) – *nessuno di loro era atleta* (ніхто з них не був атлетом).

Варто звернути увагу на групу слів, які антоніми в не мають. Доних належать власні назви (*Maria* - *Марія*, *Roma* - *Рим*), числівники і майже всі займенники (*cinque* - *п'ять*, *quinto* - *п'ятий*, *noi* - *ми*, *lui* - *він*), кольори (*verde* - *зелений*, *rosso* - *червоний*), незважаючи на те, що деякі з них можуть мислитися попарно [18, с. 24]. кочерган, вступ до мовознавства). Також слова, що не позначають кількості оцінку явищ (*il tavolo* – *стіл*, *la parola* – *слово*, *guardare* – *дивитися*), геометричні фігури (*triangolo* – *трикутник*, *quadrato* – *квадрат*), належність до громади (*cristiano* – *християнин*, *musulmano* – *мусульманин*), поняття, що вказують на громадянство (*italiano* – *італієць*, *americano* – *американець*), поняття пов'язані з розрізненням чоловічої та жіночої статі (*padre* (*батько*) – *madre* (*мати*), *fratello* (*брат*) – *sorella* (*сестра*) [22, с. 205], [36].

Отже, антоніми – це велика лексико-семантична група слів, що мають полярні значення. Вони поділяються на контрарні (мають проміжні поняття між антонімічною парою), комплементарні (не мають проміжних понять між антонімічною парою), контрадикторні (утворенні з використанням заперечної частини *non*), векторні (називають протилежно направлені дії); різнокореневі (утворені від різних коренів) та однокореневі (утворені від одного кореня з додаванням заперечних афіксів); загальномовні (мають протилежне значення у будь-якому контексті) та контекстуальні (мають протиставне значення лише у певному контексті); морфологічні (стосуються снану дієслова) та

синтаксичні (стосуються зв'язків у реченнях та словосполученнях). Антонімія слугує для вираження протилежності та асиметрії значення.

1.2 Явище фразеологічної антонімії

Фразеологія будь-якої мови переплітає в собі мудрість, особливості мислення, емоційний досвід, уявлення про картину світу народу, адже корінням лежить далеко в історії, відображає характерні епохи і передається з покоління в покоління. Та незважаючи на все багатство ідіом, їх дослідження завжди викликає труднощі через неоднорідну семантику фразеологічних сполук [9, с.137].

Драган вважає, що фразеологізми впливають на експресивність та лексичний склад мови, надають особливого характеру та яскравості, стилістично забарвлюють текст [16, с. 50]. «Мова художньої літератури з лінгвістичного погляду становить органічну єдність широкого спектру взаємодіючих виражальних засобів, серед яких помітне місце належить фразеологічним одиницям» [16, с. 50].

Фразеологізми – це неподільні сполуки слів, стійкі кліше, що несуть унікальне значення. Це один із засобів художнього мовлення, що сприймається як єдине узгоджене поняття. Як і властиво лексичним одиницям фразеологізм може не лише співіснувати, а й активно співпрацювати з протиставленням. Зокрема, антонімія може бути присутня між окремими компонентами сталого виразу, а також контрарні відношення можуть бути виявлені у семантиці різних фразеологічних сполук.

Ідіоми з протиставним значенням поширені у мові набагато більше, ніж ті, що у своїй структурі мають два члена з протилежними смисловими якостями. До прикладу, вираз “*andare a gonfievele*” має значення проходити успішно, відбуватися як задумано, згідно плану, а “*andare a rotoli*” означає зазнати невдачі в чомусь, використовується для позначення ситуації, коли все йде шкереберть; *esserelapecoranera* – відрізнитися чимось негативним від

інших, *essereilfioreall'occhiello* – мати певні хороші якості, приводи для гордості; *mettereunapietrasopra* – забути про щось погане, пережити, справитися, *toccareiltastodolente* – нагадати про щось неприємне, зачепити делікатну тему. Ніякі компоненти не утворюють антонімічні пари, але семантичний зміст обох кліше розуміється як контрарний.

Окремий інтерес складають фразеологізми, які побудовані на антонімічних семантичних відношеннях і містять внутрішню суперечливість. Вжиток їх обумовлений бажанням створити емоційний резонанс, підсилити експресивність висловлювання. Ідеальним зразком може слугувати *esserecomeilgiorno e lanotte* (бути, як день і ніч). Фразеологізм вживається на позначення абсолютно відмінних один від одного речей, які не мають нічого спільного. У цьому випадку використані у словосполученні антоніми *giorno* (день) та *notte* (ніч) надають всій конструкції унікального значення, яке напряму пов'язане з їх протиставною природою. Ще одним прикладом подібної сполуки може бути “*trailtutto e ilniente*”, що означає все або нічого, тобто готовність досягти цілі будь-якою ціною. “*Tutto*” та “*niente*” є антонімами і виражають діаметрально протилежні значення – абсолютний успіх або повну поразку. Так само, наприклад, *lungo* (довгий) та *corto* (короткий) у фраземі “*lingualunga e cortamano*” допомагають описати людину, яка говорить багато а робить мало. Вживання антоніма зумовлено бажанням наголосити на дистанції між двома поняттями.

Прикладом пар антонімічних фразеологізмів, що мають у своєму складі контрарні компоненти та виражають загальні протиставні значення, можуть слугувати словосполучення “*lemanipurite*” (бути чесним, невинним) – “*averelmanisporche*” (бути винним у чомусь поганому). Крім того, що *pullite* (чисті) та *sporche* (брудні) – це загальномовні антоніми, фраземи мають протилежне значення. Такі ж відношення можна простежити і у наступних ідіомах *fareunabellafigura* (справити гарне враження) та *fareunabruttafigura* (справити погане враження) – *bello* (гарний) та *brutto* (поганий) (не впевнена, що це фразеологізм.); *farelapacedeisenisi* (заспокоїти(ся), помиритися) та

farelaguerradeinervi (викликати стрес, заставити нервувати) – *pace* (мир) та *guerra* (війна); *esseresullabuonastrada* (рухатися у правильному напрямку, бути на правильному шляху) та *esseresullacattivastrada* (рухатися в неправильному напрямку) – *buona* (хороший) та *cattivo* (поганий).

Варто також приділити увагу тому факту, що не всі сполуки, які мають у своєму складі загальномовні антоніми можуть вважатися фразеологічними антонімами. Фразеологізм – це суцільне утворення, а отже аналізується значення всієї ідіоми, саме на основі цього вони класифікуються у антонімічні пари. Наприклад, значення фразеологізмів “*brancolare nel buio*” та “*esserelalucedeimieiocchi*” лежать у різних семантичних площинах, а саме: перший означає робити навіпомацки, з закритими очима, без будь-якої підказки, стартової точки, а другий – світло моїх очей, тобто кохана людина, незважаючи на те що *luce* (світло) і *buio* (темрява) мають протиставний зміст, дані фразеологізми не є антонімами.

Зазначимо також, що такі сполуки як “*comescane e gatto*” не є антонімічними, адже *кіт* та *собака* належать до семантичної групи слів, які не утворюють протиставлень, хоча часто помилково сприймаються як протилежні. Таким чином, *esseretraildire e ilfare* (про людину, що багато обіцяє, але не робить), *mangiarecomeunlupo e berecomeunaspugna* (про людину, яка багато їсть і п’є), *vederesolobianco e nero* (про людину, що бачить лише погане або хороше) не є антонімічними фразеологізмами, адже їхні компоненти не виражають протилежності значень (абстрактні поняття, кольори, порівняння на основі статі і т.д.).

Отже, фразеологізми посідають важливе місце у лексичному складі мови і здатні утворювати антонімічні пари та мати внутрішній протиставний зміст. Серед антонімічних фразеологізмів можна умовно виділити три основні групи: ідіоми, загальне значення яких протиставляється, сполуки, що побудовані на основі антитези і містять у собі пару загальномовних антонімів та фразеологічні пари, які мають як компоненти з контрарним значенням, так і протилежні семантичні значення усієї сполуки в цілому. Для останніх

важливішим є загальний смисл вислову, адже існують також фраземи з антонімами, але через свій зміст вони не вважаються антонімічними фразеологізмами. Крім того, не варто зараховувати до контрастних мовних кліше такі сполуки, до складу яких входять одиниці мови, що деякими мовцями можуть сприйматись як протилежні, але насправді такими не є. Фразеологічні антоніми відіграють роль підсилення контрастів, збагачення мовлення, допомагають створити більш складну та виразну характеристику предмета, явища чи особи.

1.3 Зв'язок полісемії та антонімії, явище енантіосемії

Полісемія (багатозначність) – це здатність слова набувати кількох значень в ході історичного розвитку мови або на основі схожості понять, які воно називає. Це складне явище, що вивчають з різних точок зору і по сьогоднішній день, зокрема А. Клегр вважає, що це питання становить «важливу для семантики сферу дослідження» [6]. Завдяки явищу полісемії збагачується експресивність лексичного складу та поліпшується емоційний потенціал мови [1, с. 178].

У своєму дослідженні ми детальніше сфокусуємося на взаємозв'язку мовної полісемії та внутрішньої антонімії слова. О. Минзак, вивчаючи цей процес, зазначає: «Для того щоб адекватніше описати зв'язок антонімії з полісемією, варто пам'ятати, що діапазон дії полісемії ширший, отже, антонімія нашаровується на полісемію, залежить від неї, визначається нею, а полісемія, в свою чергу, ускладнює прямолінійне протиставлення слів» [25, с. 54]. Взаємодія багатозначності та антонімії проявляється у випадках, коли одне слово вживається у широкому діапазоні значень і, як наслідок, може вступати в антонімічні відношення саме з собою або в різних контекстах утворювати не пов'язані один з одним контрасти.

Лисиченко вважає, що слово може мати кілька значень, і в теорії кожне зі слів, що належить до певної категорії може мати протиставлення, а отже, кожне зі значень одного слова може мати антонім. А також існують слова що,

вступають у антонімічні відношення лише у прямому або в переносному сенсі...»[24, с. 94].

Під впливом взаємодії полісемії та антонімії утворився феномен під назвою «енантіосемія». Словник «Портал української мови та культури» подає таке визначення цього явища: «Розвиток у мовної одиниці протилежних значень, поляризація її значень; таке явище спостерігається в багатозначних слів, які можуть мати значення, що взаємно виключають одне одного» [40]. На думку Т. Федоренко, «енантіосеми це розвинені в процесі найвищого абстрагування людського мислення інформаційно стиснені мовні одиниці, рівнозначні двом-трьом попередньо сформованим одиницям»[32, с. 63]. Тобто енантіосемія позначає слова, що виступають в ролі самоантонімів, коли одне з їх значень є діаметрально протилежним іншому.

Це явище можна зустріти і в італійській мові, однією з причин цього є історичний контекст, а саме збереження значень деяких слів, що походять з латинської мови, та накладання на це значення ще одного, більш сучасного. Е. Ніколаеску описує енантіосемію як явище, що ґрунтується на «протиставленні в різних межах сем», що в свою чергу відбувається через анахронію, тобто присутність у слові семантичних ознак древніх мов [7, с. 233]. «Семи, що утворюють енантіосемію, бувають різні: одна активно вживається, інша застаріла, тобто звузилася сфера вживання, або обидві семи активно використовуються в мові» [7, с. 233] Так наприклад, слово “*ciao*” одночасно означає як «*привіт*», так і «*бувай*». Воно походить від латинського слова *sclavus*, що пізніше перетворилось на венеціанське *s'ciao* ([*'stʃaio*]). Слово можна розшифрувати та перекласти як *sonosuoschiavo* (*я твій раб*). Таким чином з одного слова, що передавало ввічливість, з плином часу розвинулись два контрарні семантичні поняття.

Важливо вміти виявляти енантіосемію в словах та розрізняти їх внутрішні протиставні значення для вдосконалення розуміння мови та контексту. Наприклад, *alto* може означати як глибокий (*altomare* – *глибоке море*) та і високий (*altamontagna* – *висока гора*), *corretto* вказує на щось

правильне, коректне або на помилкове “*Seistatocorretto! – Вас виправили!*”. Так слово “*feriale*” може позначати як *giorniferiali* (будні дні) так і *ferie* (вихідний, відпуска), а також *робочі дні*. Антонімічний зміст виразу може викликати певні непорозуміння, коли на дорожніх знаках вказують, що парковка заборонена у *giorniferiali*. У цьому випадку мається на увазі саме не *giornifestivi* (свята), а *giornilavorativi* (робочі дні). Вони навіть позначаються різними символами (хрестиком та двома перехрещеними молоточками відповідно) задля запобігання неясностей. *Fondere* в залежності від контексту набуває антонімічних значень: розплавити, тобто зруйнувати, знищити шляхом плавлення металу, та виплавити, тобто створити шляхом плавлення металу. *Ospite* – це одночасно і господар, і той, хто приймає гостей; *pauroso* – може позначати як того що викликає страх (страшний), так і того хто боїться (боягузливий, зляканий). *Sbarrare* означає закривати (*sbarrarelefinestre* – закривати, заколотити вікна) або відкривати (*sbarraregliocchi* – відкрити очі, виприщитися). *Fuggire* маже означати як втекти, віддалитися від когось (*fuggiredaisuoicarcerieri* – втекти від викрадачів), так і втікти до когось (*fuggireversoisuoigenitori* – втікти до своїх батьків). *Affittare* має значення як *prendereinaffitto* (орендувати), так і *dareinaffitto* (здавати в оренду)[8].

Отже, полісемія – це набуття одним словом різних значень. Саме ця властивість лексики зумовлює можливість утворення антонімічних пар одного значення того ж самого слова з іншим. Таке явище має назву енантіосемія. Поняття описує внутрішню антонімію слова, що зазвичай, утворюється внаслідок нашарування історичного значення слова на сучасне. Протиставні значення з'являються під час зміни інтонації чи контексту. Незважаючи на те, що енантіосемія може створювати деякі труднощі для розуміння змісту висловлювання, вона також виступає стилістичною фігурою, засобом мовної економії та одночасно збагачення мови, адже допомагає урізноманітнити опис понять, термінів та реалій, без перенавантаження лексичного складу мови. Більше того, це явища сприяє ефективнішому застосуванню мовних одиниць та ретельнішому аналізу

мовлення задля уникнення помилок. А також, енантіосемія може слугувати як один із засобів комічного і використовуватися для створення гумористичного ефекту шляхом несподіванки.

Висновки до розділу I

Враховуючи всі вищезгадані факти, можна сформулювати висновок щодо визначення антонімів, їх класифікації, взаємозв'язку з фразеологією та полісемією. Зокрема, нами було досліджено, що антоніми складають одну з лексико-семантичних груп мови, а за основу було взято наступне визначення: антоніми – це слова, що мають протиставне значення, дають контрарну характеристику предметам, діям, явищам.

Опрацювавши роботи різних вчених, було досліджено прийняті класифікації за їх семантикою (контрарні, комплементарні, контрадикторні, векторні), за формально-структурним відношенням (різнокореневі та однокореневі), класифікації залежно від стилістичного фактора (загальнономовні та контекстуальні), а також окремо виділені морфологічні та синтаксичні.

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що антоніми безпосередньо мають зв'язок з фразеологією та полісемією мови.

Дослідження підтвердило, що фразеологізм – це стійка сполука, що виражає певне значення і вони можуть вступати в антонімічні пари, а також протиставні відношення можуть бути виявлені в самому складі фразеологізму. До того ж існують пари ідіом, які вступають у такі відношення і через їх антонімічний зміст, і через наявність загальнономовних антонімів. Не вважаються антонімічними фразеологізми, що мають у своєму складі по одному антоніму, але загальна конструкція не несепротиставної семантики, та ті, що мають у своєму складі поняття, що помилково вважаються контрарними. Загалом, антонімічні кліше додають мовленню глибини та виразності.

Полісемія – це здатність слова мати декілька лексичних значень. Інколи трапляється, що два значення одного слова можуть бути антонімами – це явище енантіосемії. Як правило, таке відбувається в ході історичного розвитку мови шляхом накладання нового значення на застаріле, за умови що

обидва з них зберігаються. Воно слугує для економічного, збагачувального, експресивного та комічного ефекту.

Отже, явище антонімії має важливе значення як для мови загалом, так і для окремих її аспектів. Його можна часто зустріти у мовленні та літературі, і воно виконує ряд важливих для розвитку і підтримання мови функцій.

РОЗДІЛ II. АНТОНІМ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ВИРАЗНОСТІ, ЙОГО РОЛЬ У МОВЛЕННІ

2.1 Антонім як засіб експресії: антитеза, оксиморон, антонімічна іронія

Антоніми вирізняються високим рівнем мовної експресії. Доцільно та влучно вжита антонімічна пара дозволяє мовцю передати контраст, порівняти та співставити протилежні поняття, передати суперечливу сутність явища. С. Дишлева зазначає, що словесні контрасти займають важливе місце у мовленні та є засобом відображення навколишнього світу, адже вживання антонімів «дозволяє схарактеризувати предмет із полярних сторін, об'єднати протилежності...» [15, с. 69]. Н. Журавель також виділяє антонімію як один із засобів виразності, який до того ж відіграє важливу стилістичну роль: «Сутність мовної експресії полягає в подоланні стандарту, шаблону. Саме тому зіткнення антонімічних слів може додавати виразності контекстові... Від того, наскільки влучно автор уживає такі антоніми, великою мірою залежить образна структура твору» [17].

Приєм протиставлення часто використовується як в розмовному, так і в художньому мовленні і лежить в основі таких стилістичних засобів, як антитеза, оксиморон та антонімічна іронія. Ці тропи ґрунтуються на антонімії завдяки її семантичній гнучкості, пов'язаної з окресленням протилежних понять. Вона дає мовцю можливість висловитися про певні реалії з різних боків, залежно від поглядів, способів мислення, світосприйняття.

Антитеза – це «вислів, що характеризується симетричною будовою і підкресленим зіставленням протилежних понять, думок, явищ, почуттів або образів для посилення враження» [20, с. 74]. І. Коломієць наголошує, що антонімічна пара є основою даного явища. Антитеза використовується з ціллю посилити вплив на слухача чи читача шляхом протиставлення, під час якого народжується досконалий, об'ємний образ предмета, який описують під різними кутами; зробити контраст особливо виразним, підкресливши

його посил [20, с. 74]. Антитеза у деяких випадках також виражає два протилежних поняття як частину одного цілого для досягнення певного експресивного ефекту.

Компонентами антитези можуть виступати загальномовна (*Sevogliamochetuttorimangacom'è, bisognachetuttocambi* (G. Tomasi di Lampedusa, *Il Gattopardo*) – *Якщо ми хочемо, щоб все залишилось як є, все повинно змінитись* [4]) або контекстуальна (*E volosopra 'l cielo e giacciointerra* (F. Petrarca, *Racenontrovo, Canzoniere, CXXXIV, vv.1-4*) – *І літаю над небом і лежу на землі*) антонімічна пара. Перший приклад демонструє повні антоніми *rimanere* (залишатися) та *cambiare* (змінюватися), протиставний сенс яких зчитується і поза контекстом. У наступному присутні як загальномовні (*cielo – небо, terra – земля*), так і контекстуальні контрасти (*volo – літаю, giaccio – лежу*). Останні можна розрізнити лише безпосередньо у відповідному реченні, де вони утворюють антитезу. Ті самі слова, вжиті у прямому значенні, не набувають антонімічного значення. Функціонально протиставлення виступають у ролі увиразнення протилежних понять, звертають увагу на полярність виражень, зображають протиріччя суджень.

Наступний засіб виразності, який існує завдяки антонімічним зв'язкам, це **оксиморон**. Явище переплітає у собі контрастні поняття, надаючи їм нового смислу. Зазвичай такі поняття спростовують один одного, адже компоненти сполучення мають суперечливий зміст. На відміну від антитези, де предмети, явища, дії протиставляються, оксиморон з'єднує їх, підкреслюючи їх стилістичне забарвлення. Виникнення та вживання оксиморонів збагачує мову, робить її гострішою та яскравішою, змушує читачів чи слухачів замислитися над почутим або прочитаним, звернути особливу увагу на конструкцію, ретельніше інтерпретувати зміст виразу. В. Русанівський вважає, що головна функція оксиморона полягає у «вираженні нового цілісного поняття або окремого явища, в оригінальній формі привертаючи увагу до його суперечливої природи» [31, с. 400]. У той час, як

антитеза описує зовнішню антонімію, тобто співставляє два протилежні поняття, оксиморон виражає внутрішнє протиставлення, вказуючи на протиріччя одного поняття. В. Власенко наголошує, що завдяки оксиморону, «використовуючи мінімум мовленнєвих засобів, характеризується складність, внутрішня суперечність описуваного предмета» [14, с. 117].

Серед дослідників явища оксиморону можна виділити роботу В. Власенка. Спираючись на його працю, можна стверджувати, що найпоширенішою групою оксиморонів є так звані епітети-оксиморони [14, с. 117]. Це «тропи, особливістю яких є поєднання контрастних, протилежних за значенням слів» [21, с. 149]., при цьому вони формуються міжчастиномовними антонімами у словосполученнях зі структурою *іменник + прикметник*. Таким чином *assordantesilenzio* (оглушлива тиша), *morteimmortale* (безсмертна смерть) поєднують в собі два непримиренні між собою поняття, що створюють новий опис реальності, дають раніше не існуючі назви ідеям, діям, явищам [2]. Завдяки цьому прийому створюється неабиякий вплив на читача чи слухача.

Структура оксиморону передбачає використання лише загальномовних антонімічних пар, адже контраст висловлювання має бути яскравим і чітко зрозумілим одразу. Відповідно словосполучення *ghiacciobollente* (гарячий лід) має у своєму складі опозиційні компоненти, що перебувають у постійних антонімічних відношеннях, і мають значення *гарячий* – «який має високу температуру; сильно нагрітий» [41] і *лід* – «замерзла вода, вода, що перейшла в твердий кристалічний стан» [41]. Поняття мають спільне семантичне поле – температуру, а контрарні семи «холодний – гарячий», виражають єдиний посил, хоч і є діаметрально протилежними [12, с. 141].

Антонімія може слугувати засобом вираження прихованого комічного протиставлення за допомогою *антонімічної іронії*, прийому, що виражає кепкування, насмішку непрямо, а маскуючи одне поняття за його протилежним. У випадку вживання антонімічної іронії назване явище сприймається як контрарне йому. Важливим фактором утворення цього

явища є той факт, що його розуміння безпосередньо залежить від правильного трактування загального контексту, у той час як самі антонімічні сполуки можуть бути як загальномовні, так і контекстуальні.

Наприклад, такі вислови *undentistachehacarie* (стоматолог з карієсом), *unpescatorechehauradell'acqua* (рибалка, що води боїться), *unpilotachehauradi volare* (пілот, що боїться літати), *unpoliziottochecommetteuncrime* (поліцейський, що вчиняє злочини) не мають у своєму складі антонімів але у цьому контексті вони розуміються як ті, що мають контрарнізначення [3]. Ці приклади описують професії (стоматолог, рибалка, пілот, поліцейський) через призму того, що цим робочим сферам не властиво (карієс, страх води, страх літати, злочини), для створення комічного ефекту. Іронія полягає в тому, що вжиті спільно поняття мисляться як діаметрально протилежні. Незважаючи на це, поза контекстом антонімами їх назвати не можна.

Антонімічна іронія стає своєрідним «самоантонімом», який може змінювати не лише семантику висловлювання, а й ставлення читача чи слухача до описуваного. *È così coraggioso che cala i bracheognivolta* – Він такий хоробрий, що кожен раз аж коліна трусяться (*calare le brache* – ідіома, що має значення «злякатися, здатися»). Перша частина речення заставляє нас дати позитивну оцінку особі, що описується, а наступна, використовуючи фразеологічну конструкцію з протилежним значення, розширює характеристику. Стає зрозумілим, що слово «хоробрий» було вжите в іронічному сенсі, щоб висміяти та зосередити увагу саме на цій якості, змусити читача переосмислити все речення та збагнути переносне значення конструкції. Тобто стверджувальна семантика першої частини спростовується контрарною в другій без використання заперечних часток. «Внутрішня протилежність змісту і смислу зумовлюється семантичним аналізом. Свідоме, спеціальне порушення норм семантичної сполучуваності компонентів призвело до створення комічного ефекту, в основі якого – внутрішня антонімія» [19].

Отже, антоніми мають неабияке експресивне значення у мовленні. Антитеза, оксиморон та антонімічна іронія – це засоби виразності, які цілком ґрунтуються на протиставних зв'язказмовних одиниць. Семантичні можливості антонімів дають можливість охарактеризувати та порівняти контрарні ідеї; функціонують як спосіб створити чи пояснити нове уявлення, поєднуючи два контрастні існуючі поняття; допомагають створити іронічний опис дійсності на основі використання протиставлення. Знання цих можливостей допомагає виявляти та доцільно використовувати антоніми та тропи, що структурно та семантично спираються на антонімію.

2.2 Функції антонімів

Антонімія має широкий спектр функцій та представляє багато можливостей для їх стилістичного застосування. В італійській мові явище протиставлення поширене як у розмовній, так і у художній мові. Розуміння стилістичних та семантичних особливостей протиставлень дає простір для підбору найбільш влучного словосполучення та дозволяє передавати інформацію якнайточніше. «Антоніми, виражаючи протилежні значення і поняття, відносяться до словникових одиниць, що забезпечують точність, глибину, дієвість думки, використовуються з метою привнесення додаткового смислу зіставлення, контрастного порівняння, прихованого заперечення й досягнення ефекту парадоксальності» [19]. Крім того, антонімія сприяє збагаченню образності та виразності мови.

Антонімія, будуючись на вираженні контрастів, є ідеальним засобом для опису якостей особистості, наголошення на її неоднозначній природі, порівняння двох осіб, вираження внутрішніх протиріч людини чи соціума загалом. *Non era intelligente, ma non veniva nemmeno chiamato stupido – Віннебуврозумним, алейдурнимйоготежненазивали. Non era né basso né alto – Віннебувненизьким, невисоким.* Уцьому випадку антонімія служить для концентрації уваги на окремій рисі шляхом мисногорозширення тексту (*ne di statura media (середнього зросту), ané basso,*

né alto (ненизький, невисокий). Протиставлення допомагає підкреслити факт відсутності у описуваного яскравих, незвичайних деталей, виражає буденність.

У публіцистичних текстах, а саме в заголовках статей, вживання антонімічних пар дозволяє викликати гострий інтерес у читача, сприяє формуванню особистої, незалежної думки, не підказує, як мислити, а спрямовує на роздуми, дає вибір. “*Perché l’odio è più forte dell’amore. E come usarlo a fin di bene. – Чомуненависть сильніша за любов і як цим користуватися*” [34]. “*Amore contro odio: quale emozione vince? – Любов проти ненависті: що переможе?*”, “*Le crisi sono una benedizione o una maledizione? – Криза – це благословення чи прокляття*” [37]. “*Il bello è brutto e il brutto è bello – Красиве є потворним, а потворне – красивим*” [35], “*La bellezza della bruttezza: esplorando il fascino dell’arte non convenzionale – Краса потворному: дослідження чарівності нетрадиційного мистецтва*” , “*Il sogno americano non è più solidarealtà – Американська мрія – це більше нереальність*” [38].

Антоніміза забезпечують логічні зв’язки у тексті: *dentro* (всередині) – *fuori* (назовні), *primo di tutto* (перш за все) – *infine* (врешті-решт). Стилiстично антонімімі можуть утворювати стійкі сполуки, як от *da destra a sinistra* (зліва направо), *dall’inizio alla fine* (від початку до кінця). Вони служать для виокремлення акцентів, не дають спотворити контекст, гарантують правильне відтворення часових та просторових відношень.

Антонімія має свій вияв у народному мовленні, зокрема в приказках та прислів’ях, передаючи особливості мислення народу, характеризує його уявлення про добро та зло. Часто у таких сполуках прослідковується явище антитези: *misuraduevolte, tagliauna solovolta* (сім раз відмір – один раз відріж), тобто перевірити багато разів, а робити лише один, а отже, значення двох частин вступають у антонімічні відношення і протиставляються один одному; *meglioregnare all’inferno che servire in paradiso* (краще царювати у пеклі,

ніж прислужувати у раю) – антонімічні пари *inferno* – *paradiso*(некло – рай), *regnare* – *servire*(царювати – прислужувати) утворюють антитезу.

Найвидатніші італійські автори адавалися до засобів, що ґрунтуються на антонімії, у своїх найвідоміших текстах. Численну кількість антонімічних пар можна виокремити у збірці «Кранцоньєре (Rerumvulgariumfragmenta)» Франческо Петрарки, зокрема на прикладі сонету “Pascenontrovo...”:

<i><u>Pace</u> non trovo, et non ò da far</i>	<i>Et non m'ancide Amore, et non mi</i>
<i><u>guerra</u>;</i>	<i>sferra,</i>
<i>E temo, et spero; et <u>ardo</u>, et <u>son un</u></i>	<i>Né mi vuol vivo, né mi trae</i>
<i><u>ghiaccio</u>;</i>	<i>d'impaccio.</i>
<i>Et volo sopra 'l <u>cielo</u>, et <u>giaccio in</u></i>	<i><u>Veggio senza occhi</u>, et <u>non ò lingua et</u></i>
<i><u>terra</u>;</i>	<i><u>grido</u>;</i>
<i>Et <u>nulla</u> stringo, et <u>tutto</u> 'l mondo</i>	<i>Et bramo di perir, et cheggio aita;</i>
<i>abbraccio.</i>	<i>Et ò <u>in odio</u> me stesso, et <u>amo altrui</u>.</i>
<i>Tal m'а in pregon, che non m'apre</i>	<i>Pascomi di dolor, <u>piangendo rido</u>;</i>
<i>né serra,</i>	<i>Eguualmente mi spiace <u>morte et vita</u>;</i>
<i>Né per suo mi riten né scioglie il</i>	<i>In questo stato son, donna, per</i>
<i>laccio;</i>	<i>voi[33].</i>

Антитеза – це основний експересивний елемент даного сонета. Автор використовує його для висвітлення внутрішніх вагань ліричного героя, протиставлення розуму та пристрасті, релігії та кохання. Вживання антитез *pace* (мир) – *guerra* (війна), *adro* (горю) – *sonunghiaccio*(я – лід), *cielo* (небо) – *terra* (земля), *nulla* (нічого) – *tutto* (все), *ò inodiome* (ненавиджу себе) – *amoaltrui* (люблю іншу людину), *morte* (смерть) – *vita* (життя) і оксиморонів *veggiosenzaocchi* (бачу без очей), *non ò linguaetgrido* (без язика кричу), *piangendorido* (плачучи сміюся) виражають екзистенційний стан героя. Антоніми слугують своєрідним мостом між двома дуальними поняттями та спонукають до пошуку внутрішньої рівноваги, золоті середини між

любов'ю та мораллю. Герой має сприймає життя в контрастах, і це вказує на цілісність його світогляду.

Антонім є відмінним інструментом для передачі комічного, адже при зіткненні двох суперечливих понять вираз часто набуває іронічного смислу. Зазвичай цю роль чудово виконує явище антонімічної іронії. Так наприклад, уявімо ситуацію, коли у хворої людини питають: “*Tisentimale? – Тобі погано?*”, а у відповідь: “*Nonpotrebbeesseremigliore! – Краще й бути не може!*”. У даному випадку *male(погано)* і *bene→migliore (добре → краще)* формують протиставлення, що дозволяє, порівнюючи два поняття, що виражають полярну характеристику, наголосити на гостроті описуваної якості, не перенавантажуючи мову додатковими символічними порівняннями. Крім мовної економії, антонімія також надає вищенаведеному діалогу комічного окрасу. У саркастичній відповіді слово «краще» логічно розуміється як діагонально протилежне, незважаючи на той факт, що те напряду і не називається (присутнє явище антонімічної іронії).

Отже, основною функцією антонімії, безперечно, є вираження та опис протилежностей. Крім того, антоніми можуть бути використані з ціллю більш точного та красномовного опису людини, її зовнішніх та внутрішніх контрастів. Публіцисти часто вдаються до прийому антонімії у заголовках статей задля зацікавлення, інтригування читача, коли мають на меті сформулювати незалежну думку. Протиставні пари запобігають нелогічній послідовності тексту, допомагають у відтворенні часових та просторових відношень. Антонімія присутня і в народному мовленні як засіб передання накопиченої в ході історії мудрості. У прислів'ях та приказках зазвичай вона має повчальний характер та грає роль протиставлення між хорошим та поганим. Антонімія у художній літературі має широку сферу вираження, лежить в основі антитези, оксиморона та антонімічної іронії. Не дивно, що найвидатніші автори в усі часи вдавалися до цих стилістичних прийомів. Ми детальніше сфокусували увагу на сонеті Ф. Петрарки “*Racenontrovo...*” і виявили чисельну кількість контрастних сполук. Протиставлення виражають

внутрішні протиріччя героя, слугують для пошуку рівноваги та спокою. Комічна функція антонімів теж має своє вираження у мові, виявляється вона у вживанні одного антоніма замість іншого, що створює іронічний підтекст. Таким чином, протиставлення зустрічаються у багатьох мовних стилях та вживаються у різних цілях. Важливо знати та розрізняти функції антонімів для правильного їх вживання та розуміння.

Висновки до розділу II

Згідно з отриманими результатами можна зробити висновок про експресивну роль антонімів та виокремити основні стилістичні та семантичні функції протиставлень.

Дослідження показало, що явище антонімії лежить в основі таких засобів експресії, як антитеза, оксиморон та антонімічна іронія. Ключовими можна вважати наступні визначення цих понять: антитеза – це літературне протиставлення, використане з метою підкреслити контраст описуваного. Вона може ґрунтуватися на загальномовних або контекстуальних антонімах. Оксиморон – це явище об'єднання двох антонімічних понять з наданням їм нового смислу. На відміну від антитези, оксиморон не порівнює, а сполучає два суперечливих об'єкти. Найпоширенішою їх групою є епітети-оксиморони, тобто словосполучення із іменника та прикметника, що мають протилежне значення. Головною його функцією є привернення уваги до протиставної природи описуваного, спонукання до глибшого занурення у контекст. Антонімічна іронія – це приховане комічне протиставлення. Під час вживання даного явща назване поняття розуміється як йому антонімічне, що можливо лише за умови використання загальномовних антонімів. Антонімічна іронія слугує для опису ідей шляхом протиставлення для досягнення гумористичного ефекту.

Результати дослідження демонструють, що антонімія займає важливе місце у формуванні виразності мови та стилістичного оформлення тексту. Нами було виокремлено ряд основних її функцій: вираження протиставлення, опис внутрішніх та зовнішніх контрастів особи, ситуації. Крім того, антоніми викликають зацікавлення у читачів, допомагають формувати унікальну незалежну думку, зберігати у тексті часові та просторові відношення. А також можуть бути використані, щоб забезпечити логічний послідовний виклад думок. У народній творчості протиставлення висвітлюють контрастуючі уявлення народу, несуть повчальний смисл, У художній літературі антоніми можуть вживатися як

засіб виразності, уточнюючий елемент, описувати вагання ліричного героя, служити для комічного ефекту.

Отже, антонімія відкриває простір для збагачення та увиразнення тексту шляхом використання засобів експресії, що ґрунтуються на ній, а також відіграє важливу роль майже у кожному стилі мовлення.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу дати визначення поняттю антонімії як лексико-семантичної групи слів, що виражають протилежність та дають можливість порівнювати та зіставляти предмети, явища та дії.

Проаналізувавши класифікації різних вчених, ми дійшли до висновку, що існують такі типи антонімів:

- залежно від семантичних відношень: контрарні, комплементарні, контрадикторні, векторні;
- залежно від формально-структурних відношень: різнокореневі та однокореневі;
- залежно від стилістичних відношень: загальномовні та контекстуальні;
- окремо прийнято виділяти морфологічні та синтаксичні.

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що антонімічні пари наявні і серед фразеологічних сполук. Фразеологічними антонімами можна вважати сполуку, що має у своєму складі два загальномовні антоніми, а також пари ідіом якщо:

- вони виражають загальне протиставне значення;
- кожна з них має у собі антонім та загальне значення одного мовного кліше протиставляється іншому.

Спираючись на результати дослідження, можна стверджувати, що антонімічними антонімами не називають парусталих сполук, кожна з яких має у своєму складі антонім, але їх загальне значення не є протиставним, а також ті, які містять поняття, що помилково сприймаються як антонімічні, але насправді такими не є.

З огляду на отримані дані можна зробити висновок, що полісемія, тобто багатозначність, зумовлює появу процесу енантіосемії. У нашому дослідженні було взято за основу наступне визначення цього явища: енантіосемія – це поява антонімічних відношень між двома значеннями одного слова, внутрішня антонімія слова, утворена внаслідок нашарування історичного значення слова на сучасне. Було з'ясовано, що енантіосемія несе як позитивні (економія одночасно зі збагаченням мови, спонукання читача

чи слухача до детальнішого аналізу прочитаного чи почутого, один із засобів комічного), так і негативні (може бути причиною непорозуміння, ускладнювати сприйняття тексту) наслідки.

На підставі результатів дослідження, було виявлено, що антоніми лежать в основі деяких засобів експресії. Серед них можна виокремити наступні явища та їх визначення:

- антитеза – літературне протиставлення, що має на меті порівняти два предмети, наголосити на відмінних висах між ними;
- оксиморон – сполучення двох понять з контрарними значеннями, при якому сполука набуває унікальної семантики, задля концентрації уваги читачів на дуальній природі предмета; відрізняється від антитези тим, що об'єднує, а не протиставляє два супечеливі поняття;
- антонімічна іронія – комічне протиставлення, але на відміну від антитези антонім не називається, а домислюється; допомагає досягти гумористичного впливу на читача.

Проведений аналіз дозволило характеризувати антоніми як одну з надзвичайно важливих та продуктивних семантичних груп, а отже можна виокремити такі основні функції: вираження протиставлення, опис контрарних понять, явищ, увиразнення текстів, забезпечення логічності під час викладу думок у тексті, формування незалежної думки шляхом порівняння явищ, висвітлення протилежних уявлень народів, передача уточнень, вагань, встановлення іронічного тону висловлювання.

Отже, можна зробити висновок, що досліджувана проблема має велике значення для розвитку та підтримання основних процесів мови. Антонімія служить засобом увиразнення мовлення та широко застосовується у різних сферах. Крім того, простежується органічна взаємодія антонімів з фразеологізмами та полісемією, що впливає на збагачення мови та її семантичне та стилістичне наповнення.

Подальші дослідження ми вбачаємо у створенні більш детальної та повної класифікації антонімів та укладанні антонімічних словників, словників антонімічних фразеологізмів та полісемічних слів з внутрішньою антонімією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bolibekova M. M., Elmuratova N. X. Mirsagatova P. A. & Alimjanova Sh. A. (2021). The Structural And Functional Features Of Polysemy In The Process Of Translation In The Uzbek And English languages. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government* 27(1), 424-233.
2. Corno D. (2011). Ossimoro. *Enciclopedia Treccani*. Retrieved from https://www.treccani.it/enciclopedia/ossimoro_%28Enciclopedia-dell%27Italiano%29/.
3. Esempi di ironia. Wikiejemlos, <https://wikiejemplos.com/it/ironia/>
4. Impariamo le figure retoriche: onomatopea, antitesi, anacoluto, reticenza, eufemismo, prosopopea (2021). Retrieved from https://www.wecanjob.it/archivio21_impariamo-figure-retoriche-onomatopea-antitesi-anacoluto-reticenza-eufemismo-prosopopea_0_596.html.
5. Impossibile è possibile: 5 префіксів, які допоможуть легко утворити антоніми (2023). Prima lezione. Retrieved from <https://primalezione.com/impossibile-e-possibile-5-prefiksiv-yaki-dopomozhut-legko-utvoriti-antonimi-italijska-mova/>.
6. Klegr A. (2013) The limits of polysemy: Enantiosemy. *ResearchGate*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/292484494_The_limits_of_polysemy_Enantiosemy.
7. Nikolaiesku E. (2019). Specific nature of language enantiosemy in the french language. *Вісник Маріупольського державного університету*, 20, 233-238.
8. Sorrentino F. F.. Enantiosemy, il fenomeno linguistico dell'italiano che confonde chi lo studia. Retrieved from https://www.academia.edu/39048860/Enantiosemy_il_fenomeno_linguistico_de_ll_italiano_che_confonde_chi_lo_studia.
9. Vietri S. (2014). The Lexicon-Grammar of Italian Idioms. *Proceedings of the Workshop on Lexical and Grammatical Resources for Language Processing*, 137–146.

10. Антоніми. Велика українська енциклопедія. Взято з <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B8>.
11. Берест Т. М. (2013). Українська мова: конспект лекцій. Харнів: НУА.
12. Бобух Н. М. (2015). Оксиморні синтагми у творчості Івана Драча. Український смисл 2015, 135-145.
13. Векуа Н. В. (2007). Основні напрямки вивчення антонімії. Щомісячний науково-методичний журнал “Дивослово”, 6, 191-197.
14. Власенко В. В. (2014). Антонімічні засоби поетичного ідіолекту Василя Симоненка. Учені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 27(66), 114-120.
15. Дишлева С. М. (2016). Антонімія в англійському поетичному мовленні ХХ століття. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова, 14, 63-69.
16. Драган Ю. М. (2017). Стилiстичнi функцiї фразеологiчних одиниць в iсторичнiй прозi А. Кашенка. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова, випуск 9'2017, 49-57.
17. Журавель Н. В.. Засіб експресії —антонімія. Взято з <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine20-7.pdf>.
18. Караман С. О., Караман О. В. & Плющ М. Я. (2011). Сучасна українська літературна мова. Київ: Літера ЛТД.
19. Карпова І. Д. (2012). Антонімія як засіб вираження прихованого заперечення, Науковий блог національного університету “Острозька академія”. Взято з <https://naub.oa.edu.ua/2012/antonimiya-yak-zasib-vyrazhennya-pryhovanoho-zaperechennya/>.
20. Коломієць І. І. (2019). Стилiстика української мови (Теоритичні основи стилістики. Художньо виразові засоби мовлення): навчально-методичний посібник для студентів-філологів закладів вищої освіти. Умань: Візаві.
21. Коновалів Ю. І. (2008). Літературознавча енциклопедія: У двох томах (Т.2). Київ: Академія.

22. Кочерган М. П. (2001). Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Академія.
23. Лисиченко Л. А. (1977), Лексикологія сучасної української мови. Семантична структура слова. Харків: Вища школа.
24. Микульчик Р. (2013). Антонімія українських фізичних термінів-антропонімів. Вісник, 765, 67-69.
25. Минзак О. В. (2012). Зв'язок антонімії та полісемії: коефіцієнт антонімічності загальноживаних термінологічних антонімів (на матеріалі англійської юридичної термінології). Наукові записки, 27, 54-57.
26. Романченко А. П., Бронікова С. А. (2022). Парадигматичні відношення в термінології державного управління. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика 33 (72), 57-61.
27. Сімонок В. П. (2017). Антонімія іншомовних слів у сучасній українській мові. Філологічні студії: Збірник наукових статей, 23, 3-11.
28. Соболевська О. (2018). Українські фразеологізми й особливості їх творення. Львівський національний університет імені Івана Франка. Педагогічний коледж, Львів.
29. Тараненко К. В. (2017). Асиметричні антоніми в мовотворчості Жанни Куяви. Молодий вчений, 1 (41), 68-75.
30. Тараненко О. О. (2021) Велика українська енциклопедія: антоніми. Взято з <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B8>.
31. Русанівський В. М. (2000). Українська мова: енциклопедія. Київ: Українська Енциклопедія.
32. Федоренко Т. О. (2010). Джерела енантіосемії в українській мові на загальномовному тлі. Українська мова, 2, 60-75.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

33. Fare letteratura. Analisi del testo: "Pace non trovo, et non ò da far guerra" di Francesco Petrarca. Retrieved

from <https://www.fareletteratura.it/2014/06/06/analisi-del-testo-e-parafrasi-pace-non-trovo-et-non-o-da-far-guerra-petrarca/>.

34. Furlan M. (2018). Perché l'odio è più forte dell'amore. E come usarlo a fin di bene. Retrieved from <https://blog.ilgiornale.it/furlan/2018/05/28/lodio-e-piu-forte-dellamore/>.

35. Salerno B. (2013). Il bello è brutto e il brutto è bello (lavoro di diploma). Creative Commons Attribuzione, Italia.

36. I contrari. Retrieved from <https://www.lagrammaticaitaliana.it/lezioni/13/i-contrari>.

37. Le crisi sono una benedizione o una maledizione? (2022). Retrieved from <https://www.politicamentecorretto.com/2022/04/14/le-crisi-sono-una-benedizione-o-una-maledizione/>.

38. Maronta F. (2020). Il sogno americano non è più solida realtà. Retrieved from <https://www.limesonline.com/cartaceo/il-sogno-americano-non-e-piu-solida-realta>.

39. Полюга Л. М. (2006). Повний словник антонімів української мови. Київ: Довіра.

40. Словник «Портал української мови та культури». Взято з <https://www.slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F>.

41. Словник української мови: академічний тлумачний словник. Взято з <http://sum.in.ua/>.